

39
ACC. N:R M. 11653:150.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kuulunaised. Enne kulutati 7 paari pastlaid ära, kui tüdruk mehele sai. Eided käisid viinapudelitega ringi. Tuli üks vanamutt viinapudeliga ja rääkis tüdrukule: hakka selle poisiga käima! Soovitas teda. See oli minu ema ajal ka veel. See oli kas mõni tädi või sugulane, kes hakkas paari kokku seadma. Neid naisi nimetati kuulunaisteks, viinapudel oli kaasas - kuulupudel. Kuulunaised just panidki paari. Naistele anti tasu ka - said kingitusi: särgi või pölle. Pruut andis.

Kosjaskäik. Vanemal ajal ja ka meie ajal veel oli isamees. Kuulunaine oli asja juha kindlaks teinud, siis tuldi kosja. Isamees oli sugulane või tuttav, mõni rikkam mees. Pani oma täku ette. Täkk tõmmati pruudi kodus räästasse kinni. Isamees pidi olema mõni kuulus mees. Pidi olema vedruvanker ja täkk, need olid rikkuse tunnus.

Mõnikord tehti tüdrukutega nalja ka. Vana Kuknerile läksid kosilased. Kosilane viibis jälle ja ümbruskonna poisid võtsid vana vankri. Uhed istusid peale, teised ees vedasid. Poisid läksid vankriga öue, aisadega mürts! vastu ust. Sees arvati: nüüd kosilased tulevad!

Kosja tuldi kolmekesi: isamees ja käemees, peigmees muidugi ka. Kaasas võisid olla ka mõned tuttavad.

ACC. N:R M. 11653:15/.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kosjas otsiti tuvi või taheti lehma osta. Tuvi oli len-
nanud ära, tulnud siia. Tulime talle järele. Vastati, et
ei ole siin. Olnud niisugust nägu, ehk on siiski kusagil
peidus? - Möni ütles jälle, et tahavad lehma osta. Pruut oli
peidus, ei tohtinud end näidata. Isamees pidi otsima. Mönel
oli püss kaasas, et nemad on jahil ja ajavad lindu taga.
Pruut oli peidus, toas kolide vahel. Viinapudel oli isamehe
käes. Kosjas käidi reedeti.

Kingitusi kosjas ei antud, enne kosja ka kingitusi ei
olnud.

5. Eitavat vastust kosilasele ei antud, oli juba varem
kokku lepitud.

6. Kudumis- ja õmblustöödel käis pruudil abilisi -
peeti talgusid. Meheleminejate tüdrukute pool oli sagedasti
sulenoppimise talgud.

7. Pruudil oli suur kerst, mille sees olid riidekangad,
sukad-kindad, see oli veimevakk. Mida suurem kirst või mida
rohkem kirste, seda enam paistis silma pruudi jõukus. Kui
peigmehel oli suur sugukond, siis läks palju kingitusi vaja.
Pruut pidi kõikidele midagi jagama. Isamees sai ka palju.
Sukki-kindaid ja suuri vöösid jagati. (Veimed) jagati välja
pulmapäeval pruudi juures. Pulmad olid enne pruudi pool ja
sealt minni peigmehe poole.

ACC. N:R M. 11653:152.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8. Kingitusi jagas pruut ise: peigmehe vennale, peigmehe sugulastele, isamehele ja pulmategelastele. Isamees sai kõige parema kingituse, isamehe naine sai ka midagi.

9. Laulatusele sõites pruut istus peigmehe kõrval. Laulatusele sõites puutelgedega vanker viiksus kiikat-kaakat, siis öeldi: ei tea, mis saab? ei tea, mis saab? Tagasi tulles tehti head sõitus, siis vanker ütles: mis tehtud, see tehtud! mis tehtud, see tehtud! - Kiriku juures õpetaja las kis vanemal ajal lugeda ka.

11. Kirikust tulles oli hobustega võidukihutamine. Kui möni pruuttüdruk ei meeldinud, siis poisid ajasid niisuguse ümber. Kihutamine oli eriti talvel lumeteega, aga suvel aeti ka mõnikord. Kellel oli parem hobune, see oli võitja.

Kui pruut ja peigmees magama läksid, siis nende riided peideti ära. Nad läksid rehetoa lakka magama, peitsid ehk teiste eest ära. Kui kadunud riideid taheti tagasi saada, pidi viina andma.

12. Pulmarongil olid tõkked tee peal ees, aiad ja nöörid olid ees. Noriti viina. Kui ei olnud viina anda, siis ei lastud läbi. See komme oli veel meie ajal.

ACC. N:R M. 11653: /53.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Küla vahel olid tökked mitmel pool. Viletsate hobustega meestele, kes teistest olid maha jäänud, olid tökked uuesti üles seatud. Jälle nõuti viina. Valvaja olid tökke juures väljas. Mõned läksid ka teist teed kaudu ja pääsesid sellega töketest.

13. Vastastikku laulmist või üksteise laitmist sugukondade vahel sel ajal ette ei tulnud.

14. Toitu viidi pulma palju - sepikut, saia, pool sea-pead.

15. Kosjaviina viimine. Kui pruut käis pulma kutsumas, oli tal viinapudel kaasas, pakkus viina. Siis anti kas villu, seepi või mõni riidetükk. Villad tähendasid ka head lamba-õnne.

16. Pöllelappimine. Lapiti pruudi pölle: kes pani rohkem raha pruudi pölle, see oli kuulsam. Pölle lappimine oli pärast linutamist. Isamees pani suurema summa. Keegi ei tahtnud halvem olla, kõik püüdsid panna suured summad. Oli nii viisi omavaheline võistlus. Kelle poolt sugulased panid suuremad summad, need olid kuulsamad. Kes pani rohkem raha, seda peeti rikkamaks: kummal on rikkamad sugulased? Kas peigmehele või pruudil? Kinkijale sel korral midagi vastu ei antud.

17. Linutamine oli pärast laulatust, kui oli söödud. Koolmeister linutas, pidas kõne. Tanu pani pähe mõni vanem

ACC. N:R

M. 11653: 154.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

inimene, kas näit. tädi. Pidi olema just vanem inimene. Pidas ka lühikese kõne, , kõne oli vaimulikku laadi. Samal puhul pandi põll ette ja hakati põlle sisse raha korjama.

18. Nädal pärast pulmi oli kinkepulmad. Siis~~k~~ kogunesid enam noored inimesed kokku, kingiti pruudile midagi. Söödi ja tantsiti.

Pöllelappimisega kogus pruut endale suured summad

Lapulised. Öhtul tulid külapoisid ka pulmapidule, kutsumata. Perenaine kutsus pulmalised sööma, aga lapulised läksid ise lauda. See oli veel hilisemal ajalgi. Tuli ka ette, et lapulised varastasid ankrutega pulmaõlut.

ACC. N:R

M. 11653:155

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kosjaviina viimas. Neljapäeva öhtul tuli peigmees isamehega, kui oli juba lugemas käidud. Pärast seda käis pruut kosjaviina viimas. Kui oli kaugelale minek, siis läks hobusega ja keegi läks kaasa, pruuti viima. Ligemal käis jala. Kaasas oli punane viin - lahja vein. Viidi neile, keda pulma kutsuti. Sellejuures anti pruudile kinke. Oli juba ette teada, kellele kosjaviina viiakse ja keda pulma kut-
sutakse. Vastu anti linaseid käterätte, laudlinu. Harilikult pool
tosinat käterätte. Ka kindaid, villu, linu, villast lõnga. Linad
pidid olema ilusad valged, need anti nuuti keeratult. Kirikus kuu-
lutati kolmel pühapäeval, nii oli selle vahepealne aeg pruudile
kosjaviina viimise aeg. Viimasel nädalal pruut siiski enam ringi
ei käinud.

Kosjas käidi neljapäeva-öhtuti. Talvel olid hobusel kellad
peal. Käidi kahekesi, isamees oli kaasas. Pruudikodus aimati juba,
milles asi on. Hobune seoti väimeröngasse. Ukse ligidal seinas
oli rõngas, sinna sidus kosilane oma hobuse. Ka teised külalised
sidusid sinna rõngasse mõnikord hobuse. Kosilastel oli kosjatäkk,
pidi olema hea hobune, nii et pidi kahe käega ohje hoidma.

Tüdruk läks kosilaste tuleku puhul eemale, tagatuppa. Kosilas-
te jutt oli sagedasti loomade kadumisest. - Tuli ka ette, et ko-
silastele ära öeldi.

Kuulamisest lähemalt ei tea, saunaeided ehk pidasid silmas.

Veimevaka valmistamisel käis abilisi, võeti külast. Kas need olid palgalised või ei, seda ei tea.

Veimevaka jagamist siis enam ei olnud.

Pöllelappimine. Kui pulmas peosöök oli söödud, hakati raha põlle panema. Iga pulmaline pani, pruudi isa püüdis anda kõige rohkem. See oli nagu võistlus, et kes paneb kõige rohkem raha. Pärast oli sellest külas juttu palju, kes kui palju raha andis.

Linutamine toimus pulmas ühe tähtsama sündmusena. Pruudi pärg mängiti ära, see oli mirdist pärg looriga. See mängiti ära, siis järgnes linutamine. Linutamine oli vaimulik talitus, mille pidas kas koolmeister või mõni kohalik lugeja. Kui linutamine oli sooritatud, siis arvati, et naine ei või olla enam palja peaga. Tal olgu kas tanu või rätik peas. Minu emal, nii palju kui ma mäletan, oli alati rätik peas. See oli abielunaise au, nagu pühalik tunnus. - Tanu oli kunstitlilledest, pitsiga. Oli tanu pähepanija.

Pulmad toimusid kahel pool - pruudikodus ja peigmehekoduses. Tuli ette ka toidu kaasaviimist, nii Järvamaal kui ka Viljandimaal. Toodi peenleiba, lambakints või midagi selle-

ACC. N:R

M. 11653: 157.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

taolist. Kirikust tulles oli tee peal võidukihutamine. Sõideteti üksteisest mööda. Mis selle möte oli, ei mäleta.

Et tökked oleksid teedel olnud, ei mäleta.

Nädal pärast pulmi oli soolaleiva-püha. Tuldi kokku, oli toitu pulmaaajast järele jäänud. Valmistati ka uusi toite. Inimesed tulid siis kutsumata. Kas mingeid kingitusi kaasa toodi, ei tea. Koos käidi noorpaari juures.

ACC. N:R M. 11653 : 158.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kosja võeti kaasa kaks ninameest, need olid jutukad mehed. Nende ülesanne oli pererahvaga sidemed sõlmida. Peigmees oli nurgas nende selja taga, ootas, kuidas küsimus laheneb. Kui jutud sobisid, siis ninamehed avaldasid tuleku põhjuse. Tüdrukul polnud midagi öelda, kõik olenes vanematest.

Saarlased olid jutult kinnised. Kosjajutu laad olenes ninamehe osavusest. Sagedasti mindi sisse teise jutuga. Pererahval oli õige põhjus aga juba ette teada. Tüdruk oli kõrval. Kogu see jutt käis rehetas, talvel elati peretas.

Kingitused kosjas. Kingid võeti esile pärastpoole, kui hakati juba lauda katma. Oli siidist pearätik kaasa väetud. Siis avaldati tuleku põhjus. Lauale toodi kalad, sealiha, kupatatud kapsalohud. Viinad toodi välja, seda oli kaasas palju. Peigmees tõi nüüd ka esile kingituse - siidist pearätiku, mõnikord üks, mõnikord kaks rätti. Need olid pruudile.

Peigmehel oli kaasas ka magusat viina, tavalisele viinale oli sisse kõrvetatud suhkrut. Sõrmus anti ka mõnikord, hõbedast või kullast, ka juba enne laulatust. Pruut seda aga enne laulatust sõrme ei pannud.

Kosjas võidi saada ka eitav vastus. Viinad jäid siis lauale panemata.

Vaadati, et tüdruk oleks matsakas, jämedad sääred, ja et jaksaks tööd teha.

Noored tütarlapsed hakkasid juba aegsasti veimevakka kuduma: kindaid sokke, sukapaelu. Tehti talveti vaikselt. Neid läks pulmas palju vaja. Selle töö juures käis ka abilisi. Sugulased ja naabri-tütarlapsed tulid appi kuduma, kui mõnel pulmad juba ligidal olid.

Pruut sai kaasavara suure kirstu sees. See oli väljanägemiselt nagu rootslaste kirstud Kulturenis, kaanega kirst. Mõnikord oli pruudil ka mitu kirstu - rautatud kastid, raudnurkadega, vitsad üle. Ka lukk oli sepa taotud. Saaremaal oli selle nimeks kirst. Viidi peigmehe juurde peale pulmi, kui ma öieti mäletan.

Tütarlaste juures käimine oli Saaremaal väga moes.

Pulmaliste kutsumine. Pulma kutsuti nii pruudi sugulased ja tuttavad kui ka peigmehe omad. Kutsus keda pruut ise, keda vanemad - nii, kuidas juhtus. Peigmehe abilised pulmas olid ninamehed, pruudi abilised - pruudi vennad, pruudi poolt välja valitud tragimad külapoisiid. Kui sugulasi ei leidunud, siis võeti pruudivendadeks ka päris vöörad. Pulmapäeval tuli peigmees ninamehega pruudi koju ja viis ta kirikusse. Pulmalised kogunesid omal algatusel kiriku juures.

Laulatus e ajal seisis pruudivennad ja pruutneitsid noorpaari läheduses.

Kirikust viis peigmees pruudi tema koju. Mõnikord läks ise ka sisse, mõnikord sõitis kohe edasi oma koju. Sõit pruudi poole toimus pidulikus rongis. Olid toredad saanid ja saanitekid. Hobustel olid kellad kaelas. Õllekannud olid käes, hõisati.

Esmaspäevast teisipäevani söödi-joodi koos pruudi juures, kõik olid koos, oli tulnud pruuti ära viima. Teisipäeval pärast lõunat sõitsid kõik pulmalised koos peigmehe poole. See sõit oli kõige pidulikum - toredad saanid ja tekid, kuljused, kisa.

Tee peal olid suured kivid ette veeretatud, et pulmarong läbi ei saaks. Kui anti viina ja õlut, siis lasti läbi. Nii-suguseid takistusi tee peal oli palju, olenevalt tee pikkusest. Külapoised, kes polnud pulma kutsutud, tegid neid. Mõnikord isegi nagu viha pärast: näe, kurat ei kutsunud pulma! Harilikult ninamehes sõitsid ees, need jäid siis esimestena kinni.

Peigmehe juures oli söömine-joomine pikkades laudades. Need olid küla pealt kokku laenatud. Pruut ja ninamehed istusid ühes lauas. Tähtis osa oli pruudivennal. Anti klimbisuppi. Klimpidel oli 10-kopikalisi rahasid sees. Kes niisuguse raha sai, sellele tähendas see suurt õnne. Supp oli laual

puukaussides, söödi ühiselt.

Pruudivennal oli möök külje peal. Peale söömist pidi noorpaari puukausi katki raiuma. Kui tuli palju kilde, tähendas õnne. Kauss oli kasepuust treitud, ega see naljalt katki läinud. Söömine jätkus järgmise päevani.

Pruutpaari terviseviina joomine. Tuppa oli üles seatud laud, esikohal istus esimene pruudivend. Tema käes oli viinapudel. Noorpaar istus pruudivenna kõrval. Pruudivenna ülesandeks oli meelitada rahvast terviseviina jooma. Iga jooja pani lauale raha. Siis pandi pudel suu peale ja võeti viina. Lauale pandi isegi rublaseid ja suuremaid rahasid. See raha sai pruudile. Mõned rahakamad ja uhkemad mehed käisid mitu korda pruudiviina kergitamas. Õllekannud käisid alati ringi. Õled olid maas, ka seal istuti, õllekannud süles.

Raha laualepanek käis suure plarakaga. Naised öhkasid: oh sa heldeke, 25-se pani lauale! (Püüti suurustada üksteise ees, oli nagu võistlus. Ka nagu pruudi ja peigmehe sugukonnad võistlesid oma vahel suuremate summade lauale panekus.) Pruudivend pidi olema hästi valitud, et oskas rahakogumist juhtida. Löötspille oli pulmas 2-3. Saaremaal oli tol ajal palju löötsamängijaid. Pillimängija oli ka tegelane, temale pakuti paremaid suutäisi.

Pulm oli ka uhkuse küsimus: kas oli küllalt süüa, küllalt viina? Kas õlu oli kõva? Kõik see oli pärast külas arutusel.

Ma olen ise ka noore poisina pruudivend olnud. See oli a. 1918, olin siis 24 aastat vana. Kesknädal pärast lõunat söideti koju, jäeti noorik maha. Nooriku külaliste tagasisõit pruudikoju oli ilma eriliste kommeteta. Neljapäeval hakati siis ükshaaval lahkuma.

Pruudikodust püüti pruuti ära varastada. Lähemalt ei tea, pole ise näinud.

Peigmehe juures näitsikud jagasid peiupoistele sokke, kindaid ja sukapaelu. Püüti poisse õnge tõmmata.

Kihutamine kirikuteel. Kirikust tagasi sõites kihutati. Esimesest osast, kus lipp oli, sealt mööda ei kihutatud. Pulmahobused olid välja valitud kõige paremad.

Pulma ajaks tehti mitu tegu leiba ja sepikut (tuuleveskil roovitud jahud), nimetati küll sai. Liha oli kuivatatud. Külaliste toidu toomist Saaremaal ei olnud. Kolm vakka linnakseid tehti kummalgi pool õlleks. Uks vakk on kolm puuda.

Pruut kerjamas. Kess oli kaasas, õlgedest tehtud, ümmargune, või kott. Uks vana taluperenaine oli seltsiks. Neile anti villu, villast ~~riie~~ lõnga, linu (ropsitud ja kokku keeratud) või kedratud linast lõnga. Villu anti esijoones. Anti ka sulgi. Anti heameelega, see oli nagu külarahva kohus: tal

läheb ju vaja!

Tanu pähepanek. See toimus vist kirikus. Tanu võis kanda ainult naine. Tanusid oli mitmesuguseid, kukla otsas kanti.

Kirikusse sõites pruut istus peigmehe kõrval. Uuemat ajal - 30 aastat tagasi - pruut istus isa kõrval. Pulmad olid enamas- ti kevade poole talvel. Kui pruudi isa viis tüdruku kirikusse, siis peeti seda juba peeneks kombeks, saksa kombeks. Näe, vana viib ise tüdruku!

Nädal pärast pulmi oli ka veel midagi, lähemalt ei mäleta.

Peigmehe poolt oli abieluvoodi. See oli toredasti tehtud. Pruudi poolt olid kõik riided. Voodi põhjas olid sirged öled.

Noorpaari magama minekul tehti ka vigureid.

Möningates külades oli väga palju omavahel sugulasi, nii Sagadis (end. Sagadi vald), ka Vihulas, kus see minu isa arvates põhjustas isegi degenerereerumisnähtusi (Silmahaigused jm).

Vanemal ajal olid abiellumised inimestega võrast kihelkonnast küll kaunis haruldased, igatahes vähesed.

Kosjaviin on säilinud kuni olevikuni. Peigmees töi kosja-öhtul pruudile. Pruut käis kosjaviina sugulastele ja sõpradele jagamas mööda küla. Talle anti vastu kinke. Minu ema oli selliseid kinke saanud.

Pulmad toimusid nii pruudi kui peigmehe kodus.

Pulma tuli ka kutsumata külalisi, pulmalapulised. Hilisematel aastatel tulid need tantsu ajaks.

Peigmehe ja pruudi suguvõsade vahel tuli ette vastastikust pilkamist ja omade kiitmist laulu kaudu. Vahel võis see minna kuni tülini. Organiseeriti ja isegi palgati laulunaisi selle tarvis. Pilkamistes mindi kaunis konkreetseks.

Pöllelappimine oli populaarne. Asja käik olenes korraldajast. Mönikord tulid suures summad sisse. Laenati isegi raha, et "pääle jääda", püüti üksteisest suuremaid summasid panna ja teisest üle pakkuda.

Võidukihutamine pulmast kojusõidul esines veel minu eluajal. Talupoja uhkus oli selle peamiseks põhjaseks - hea hobune.

Tanu oli abielunaise tunnus. Tanu pandi noorikule pähe pulma lõpupoolel. Viimastel aastakümnetel oli tanu pähepanijaks vist lihtsalt keegi auväärsem naine pulmaliste seast. Minu mälestuses on sellega ühendyses lauldud "Sull' pruudi-pärga punume" (Wir finden dir den Jungfernkranz).

Kosja ja pulmade vahet oli vist umbes kuu aega, 3 korda kuulutati kirikus. Varematal aegadel oli õpetaja juures käimine paratamatu.

Riiete valmistamisel enne pulmi käisid pruudil abilisteks ta sõbratarid.

Teede äärde tehti auväravad. Nende juures oli valve. Viinapudel rippus nähtaval kohal, see tähendas, et nende tegijatele tuli viina anda.

Varematal aegadel viidi pulma ka toitu kaasa, siis kestsid pulmad mitu päeva.

ACC. N:R M. 11653 : 166.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

28
Kui pulmas noorpaari terviseviina joodi, siis korjati neile
raha.

39
ACC. N:R M. 11653:167.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Läänemaal pandi noorikule pulmas põll ka ette. Mul oli
vend Läänemaal, Kullamaa kihelkonnas Jögisoo vallas. Seal
raha ei korjatud.

40
ACC. N:R M. 11653:168.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Pruudile anti pulmas raha, pandi põlle sisse. Ma nägin seda, kui kupja tütar Pärnu mõisas mehele läks. Oli hea, kui pulmas oli rikkaid peremehi, siis saadi rohkem raha kokku. Pruut pandi istuma, pulmalised käisid temast mööda ja andsid raha. Ei lastud kedagi kõrvale hiilida.

Pereema, peiu ema käis abis pruuti otsimas. Keda ema tah-
tis, selle poeg pidi võtma. Ositi ka teisest-kolmandast külast.
Kui ema ei taha, siis ei ole ju läbisaamist. Vana Vassil käis
näe Abrukast pojale naist toomas.

Kosja mindi neljapäeva õhtul, teise neljapäeva õhtul olid
kihlused. Mõni^{is} tehti vara pruudiks - oli suve läbi pruut, siis
sügisel olid pulmad. Tüdruk oli peiu kodus suvel tööl.
Kosjas oli isa kaasas, pidi olema jutumees. Peiu isa pidi mo-
kamees olema. Läksid, kott kaelas midagi otsima - pörsast ost-
ma. Kas saab pörsast osta? Ei, nüüd taline aeg, ei nüüd saa
midagi. Viidi pruudile viina kaasa. Kui pruut viinad vastu
võttis, anti isale ja emale ka, kõik pere sai. Pruut aga võt-
tis vastu. Sugulased said ka pärast. See oli kõik salamahti.
Pärast öeldi kirikus maha, siis saadi teada, et tüdruk on pruut.

Teisel neljapäeval toodi pruudi kerst ära. Seal oli pruudi
varandus sees.

Pruudil olid kedrajad, kaks pruudiõde, pruuttüdrukut. Need
olid peretüdrukud. Aitasid ketrada ja kududda. Kedrati teki
lõngad, tehti sokke-kindaid. Need olid pulmaõhtul jagamiseks.
Isa-ema ja kõik peiu suguvõsa sai neid. Need olid pruudi-vakas,
need olid pruudi-anded.

ACC. N:R M. 11653: 170.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Pruudi ema oli pruudi esinaine, sellega käidi kerjamas. Oli pakikott kaasas ja ninatubakat, viinapudel tagumiku peal uhke tuttidega kotiga. Sellest anti meestele viina. Selle eest naised andsid villu, tüdrukud sukki-kindaid, suuri sukapaelu. Meestel olid sel ajal ka sukapaelad. Pruutidele anti süüa, kutsuti laua taha. Kõpsetati liha. Pruudi ema, kes kaasas oli, pidi olema julge inimene. Mõned inimesed jooksid eest ära - rehealla, lehmala. Sealt pidi pruudi ema nad välja otsima. Mõnikord käis üks-kolm pruuti ühel päeval kerjamas. - Pudel ja tubakakott olid pruudi käes. Naised võtsid tubakat ja aevastasid. Siis pidi hea õnn olema elada, kui tubakas aevastama ajab (nõrpaari õnneks). Kui ma lapsem olin, siis oli kerjajaid palju. Kui ~~nägin~~ mina juba pruut olin, siis ei käidud enam villu kerjamas.

Kosjas kingitusi ei antud, mitte mingisuguseid. Enne kosja ka mitte midagi.

Odraleib oli pulmaaja toit, odrakakk. Terved seakintsud olid ära kuivatatud, see oli kõrvaseks. Ei siis ühekordsel ajal olnud midagi.

Pruut peitu ei läinud. Kõik oli valmis ette räägitud.

Minu isa oli käinud kosjas kaks korda. Uhel öhtul tahtis nooremat tütart, seda ei antud. Kõsjavaiina ei võetud igakord vastu. Kui ei tahetud poissi. Mine teise kohta jälle! Läks Sörve või mujale.

Vanal ajal tehti suured pulmad, 4 - 5 päeva. Riidlesid, kui ühes kohas polnud nii heia kui teises kohas - pruudi juures või peiu juures.

Kerstu viimine. Kutsuti külast peiu isa, see aitas peale tõsta. Pimedas viidi ära peiu koju. Enne pulmi, kui oli maha öeldud, siis viidi kerst peiu koju. See oli enne pulma. Sukki- kindaid kooti veel peale ja viidi hiljem järele. Aidati pruudi- vaipa teha. See oli valge-musta ruuduline vooditekk. All oli valge tekk. Külapoisid olid ikka valvamas, kui saadi teda, et saaks viina või õlut.

Pruuttüdrukud jagasid. Pruut tegi kerstu lahti, asjadel olid nimed peal, kõik said. Kui peiul oli suur suguvõsa, koo sui otsa. Villu pidi kerjama. Uhked mitmekirjalised asjad tehti. Pulma ajal, laulatuspäeva öhtul, siis jagati välja. Kui pruudiviina jagati. Olid laua taga. Puukauss oli laual, siis kes sai napsu viina, pruudiviina, siis pani raha kaussi. See oli harilik viin (hiljem tarvitati ka veini), piiritusest segatud. Laua taga istusid pruut-peigmees kahekesi, teised

laulsid.

Tehti valtspruut, pandi pärg teise tüdruku pähe. Meil oli vana Peetri Kaarel valtspruut, naisterahva riided seljas. Tegi igasuguseid rumalusi, kusi põrandale. Aeti pärast toast välja. Sõi - ajas sonkides kaljaraba suhu, kõik pidi olema valts. Ema es võta niisugust pruuti vastu. Aga kui pruudiviina joovad, siis on juba õige pruut jälle kohal. Valtspruut oli üks isane inimene. Pidi olema kole - hambad väljas ja koera nägu. Kõik olid siis habenikud ka - pruudil habe ees. Ema oleks pidanud selle vastu võtma ja oma tütre ära lükkama. Seda ta ei teinud.

Kui kirikust tuldi, siis kodune rahvas oli värava juures ja tehti vigureid. Talve ajal võeti kartuleid ja tehti igasuguseid muid töid.

Teed pandi kinni, ei lastud läbi. Kui kirikust välja tulid, siis olid teed kõitega kinni. Kui viina ei anna, siis läbi ei pääse. Saiakakkusid jagati siis ka selle eest, et läbi lasti. Ja viina taheti. Võõrad poisid, kes viina tahtsid, panid teed kinni. Suured puud raiuti küla vahele teele ette. Kui hakka üle sõitma, käid küllekile maha.

Õhtul, kui magamamineku aeg oli, siis 2 peatüdrukut, pruudi vend, peiupoiss ja kõrvane (s.o. 3 tüdrukut ja 2 poissi) laksid pruudi kambrisse. See oli ära ehitatud. Panid pruudi

magama. Riided ja kingad pidid olema ära peidetud, need taheti öösel minema viia.

Hommikul mindi pruuti lahti laulma. Pruut oli kambris, väljast taheti pruuti käde saada ja sööma kutsuda. Siis oli vastakuti laulmine. Pörutati vastu ust. Kui laul oli läbi, siis pruut tuli välja, läks laua juurde sööma.

Pruudi riided taheti öösel ära varastada. Kingad kadunud, ei leia. Pruut palja jalu, ei saa tantsima. Taheti viina saada, et välja tooks.

Pruudi käest saadi pulmas kingitusi. Asjadel olid nimed peal, mis keegi saab. Peiu isa sai sukad-kindad ja paelad, ema niisamuti sukad-kindad ja paelad. Väljast (vööramad) said ka, aga vähem. Pillimees sai kindad ja sokid, pandi pillikruvide otsa rippuma. Väljast tüdrukud andsid ka pillimehele andeid.

Kirikusse minnes läksid pruut-peig seltsis, peiu isa oli kutsariks. Viimasel ajal linnas oli teist viisi (Kuresaares): pruut läks peiu isaga, peig pruudi emaga. See oli viimasel ajal. Peiu kõrva taheti panna valtspruut. Peig ei võta vastu! Ema ka: kuhu sa nihukesega lähed!

Pulmas olid puukannud, kust seest õlut joodi. Kannud olid tutte täis ja kõlisesid. Pruudi kann oli kõige toredam, sellega anti kõikidele õlut mekkida. See seisis pruudi kambris.

Kirikust tulles oli kihutamine, pruut-peigmees taheti kõige taha jätta. Pidi olema hea hobu, et läheb üle õuevärava või kust tahes.

Vastakuti laulmist oli magamapaneku juures.

Pulma võeti kaasa sööki: keha õlut, viina, käpp liha, odra-
kakud - suur kotitäis, kus sa muidu lähed! Isa viis pool va-
sikat. Vanal ajal viidi kuiv lihakäpp soolaliha. Ja suur
peiukala - pikk haug tervelt, seisis pulma~~l~~ laual. Selle peig-
muretses ise. See oli kuivatatud, nahk oli seljas, kõva.

Rahakorjamine. Korjati puukaussi. Kes napsi viina võttis,
pani 2 kopikat või 3 kopikat. Laua pühkijale anti pärast ka
raha. Ja natuke anti raha ka vanadele naistele, kes söögi te-
gid ja laua pühkisid. Siis kui klimbisupp oli juba söödud.
Kui (kaussi) raha visati, siis peiu sugulased ütlesid raha
visates: Peiu võit! Kui pruudipoolsed panid, siis need ütlesid
jälle: Pruudi võit! Kui ei antud küllalt palju raha, siis tuli
tüli ka. Utles ikka Peetrile: Pane raha ka! Algas, kes juhtus.

Õlut laskis pereisa ise. Olid purjus kõik. Pruudi kõrva-
sed tüdrukud läksid ikka esimesena ja hakkasid viina võtma.
Pandi kopikaid lauale.

Tanu pandi pähe lauluga. Pruudi ema luges oma salmi ja
pani tanu pähe. Peiupoisid viisid siis pruudi esimeseks tant-

sima. Esimene tants oli ikka peiupoistega. Traadiga paksud kingad olid jalgas, tantsisid suure plaginaga. Põll pandi ka ette. laulamas oli pruut ka põllega. Paelad olid põllel all. Põlle pani talle ette pruuttüdruk, kes hommikul pruudi riidesse pani. Kirikus ka kõrvane ja peatüdruk olid pruudi seltsis.

Nädal pärast pulmi käidi veel joomas. Sugulased olid koos. Kes tahtis, kinkis siis veel midagi pruudile. Peiule ei antud mitte midagi. Pruudile anti kas kukk-kana, seapörsas või lammas, et ikka elama saaks. Oma kodust isa andis lehma ja mõned lambad.

Külas oli omavahel sugulasi palju, aga naisi toodi ka kaugemalt. Veneusulised pidid tingimata kaugemalt võõrad naised võtma. Muidu luteriusulised tahtsid sugukonna koos hoida, abiellusid omavahel.

Kahe-otsaga pulmad olid, nädal teises, nädal teises peres. Seitse vakka tehti pulma-õlut, teises peres jälle seitse vakka.

42

ACC. N:R M. 11653:176.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Pruudile visati raha põlle sisse, see oli põlle lappimine. Seda tehti veimete jagamise ajal (kindlasti ei mäleta). Põll seoti ette siis, kui hakati veimeid jagama.

Kui pruut käis külas kosjaviina viimas, siis igaüks andis talle midagi - paar kindaid või sukki, vöö. Käis üksinda tuttavate ja sugulaste juures. Viis neile viina, see oli harilik viin. Viinapudel oli millegagi ümber kaela köidetud. See komme oli enne minu aega.

Veimed jagati välja. Pruut andis need peigmehe sugulastele. See oli enne, kui ära hakati minema. Kes tahtis, andis pruu-dile raha. Viinapudel oli alati laual.

Kui pulmalised kirikust tulid, siis pandi tee kinni. Tei-bad löödi tee peal maa sisse ja suured roovikud pandi peale. Tökete ehitajateks olid teise maja rahvas või ka vöörad. Nori-sid pulmaliste käest viina. Oli ka vanemaid inimesi nende seas, kes viina tahtsid. See sündis enamasti kodu läheduses, enne kui pulmalised pulmamajasse jõudsid.

Nädala pärast tulid lähedalt sugulased kokku.

43
ACC. N:R M. 11653:177.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Olen ema käest kuulnud, et pöllelappimist tunti ka Suure-
Jaanis. Sel ajal viidi pruudile kingitusi.

Köneldi ka teede kinnipanekust. Seda olevat tehtud siis,
kui pulmalised kirikust tagasi sõitsid. Pidi "passi" näitama,
et läbi saada, s.o. viina andma. Puud olid tee peale pandud.

44
ACC. N:R

M. 11653:178.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kui pulmalised kirikust tulid, oli tee suletud. Poisid olid puud üle tee pannud ja olid ise valves juures. Nöuti "passi", s.o. viina.

Naisevõtmise puhul oli tüdruku kaasavara tähtis: mis ta kaasa saab? kas lehma saab?

ACC. N:R M. 11653:179.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Viljandimaal käisid tüdrukutel kosilased. Kaks hõust oli saani ees, kui sisse söideti, kuljused peal, viinapudelid taskus. Teine mees oli kaasas, see õiendas ja rääkis. Palju peeneid viinasid oli kaasas, joodi viina ja pärast tuli jutt kosimisest. Juhtus ka, et saadeti tagasi ja kosjast ei tulnud midagi välja. Kui kosilane oli kusagilt kaugemalt ja päris vööras. Tüdruk oli esiteks varjul, tuli alles hiljem välja.

Pruudile anti Viljandimaal kaasaraha, see oli puhtas rahas, peale selle muud. Lehm käis ikka ka kõige vaesemate tüdrukute kaasavara hulka. Juba enne kosja oli teada, kui palju keegi kaasaraha saab. Minu ema teadis rääkida, et üks tüdruk saanud 10.000 rubla kaasaraha, teine öde oli veidi inetum, see saanud 12.000 rubla kaasaraha. See oli suur summa.

46

ACC. N:R M. 11653:180.

?/80

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Pöllelappimine oli tuntud ka Noarootsis, kus minu isa elas.
-Sellest võib tagasi olla umbes 55 aastat, kui sel sel moel
pulmas raha korjati. Mina olin siis 8-aastane.

47

2/181

ACC. N.R. M. 11653:18/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kui pulmalised tulid kirikust, siis oli tehtud tõkkeid tee peale ette. Vöörad, teiste külade elanikud, kust läbi söideti, olid tõkkeid teinud. Olid puud ja kaikad ees. Ajumees söitis esimesena, siis tema ülesandeks oli kas tõkkes maha söita või kaikad eest ära võtta. Tõkete tegijad ootasid viina ja õlut, siis aitasid nad ka ise. Kui mõnel viina ei olnud anda, siis ei söimati, et vaesed. Isegi niisugused söimulaulud olid, mida lauldi siis, kui viina ei antud. Vanaema laulis.

Kui kosjad olid läbi, siis tüdrukud käisid pühapäevaõhtuti pruudi juures õmblemas ja kudumas. Palju villa läks kingituste tarvis ja selle sai pruut enne pulmi, kui käis hundihända ajamas. Käis perest peresse ja siis anti talle kas villu või ka valmis töid - vöösid ja riidet.

Kingitused jagati välja peigmehe kodus, kui pulmavöörad juba kõik sinna olid üle läinud. Pruudi kirst oli siis ka sinna rehealla viidud, rehealune sõnnikust puhas, ja seal käis ka tantsimine.

Siis jagati reheall pruudi kingitused välja. Kauss oli laua peal ja sinna pandi veimete eest raha. Peigmehe sugulased said veimed ja nemad andsid ka raha. Pruut ja peigmees istusid laua taga, isad-emad olid ka seal. Pulmalised andsid kingitusi - viskasid raha kaussi. Mõni ütles ka: Punane lehm! Must härg! see

2. 182 2
oli siis pruudi oma. (Kingitused loomades anti üle pärast pulmi, pulmas ainult anti lubadus.)

Mõni peigmehe poolt sugulane andis pruudile lapse sülle, see pidi olema poiss - "sülitse ~~poiss~~ poiss". Siis saab esimene laps poiss. Laps pandi pruudile salaja selja tagant sülle.

Kiriku juurst sõitsid pulmalised pruudi juurde - langud sõitsid sisse sööma. Hiljem läksid kõik peigmehe juurde, kus pulm jätkus. Pulmas oli palju laulu. Ema rääkis, et tema ajal olnud palju vastakuti laulmist. Kirikusse sõidu juures istus kosilane (isamees) pruudi kõrval ja kõrvats^{se} naine peigmehe kõrval.

Iga pulmaline viis kaasa oma leivakoti: pulma viidi saia, liha, võid, kala jne. Anti perenaise kätte. Pruudi sugulased viisid pruudi juurde, peigmehe omad peigmehe koju.

Langusõidu ajal, kui pulmalised läksid pruudimajast peigmehe koju, oli võidukihutamine. Kihutasid pulmalised omavahel.

Kui pruut hundihända ajas, anti talle enamasti villu ja linu. Peoga villu oli ju kerge anda. Pruut pidi enne viina andma kui villu sai.

Tanu oli pitsist või lilledest, see oli naise tunnus. Nais-
tel olid ka põlled, tüdrukutel ei olnud. Tanu pandi pähe kirikus. Altas ees kõrvatsenaine pani tanu pähe. Tema oli pruudi poolt sugulane ja aitas üldse pruuti - pani talle kleidid

ACC. N.R. M. 11653: /83.

7183

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

selga jne. See pidi olema üks abielus naine, kui pruudil oli vanem abielus öde, siis tema. Pidi olema pruudist vanem ja inetum. Ka põll pandi pruudile ette kirikus, kõrvatsenaine pani. Põlled olid pikad paelad taga.

Teisel pulmapäeval oli "põlledelappimine". Kui pruudi pärg oli ära lauldud ja teise tüdruku pähe pandud - see sai järgmiseks pulmategijaks, arvati - ~~m~~ hakati pruudile raha koguma. Pruut viidi tantsima ja tantsu eest pidi talle igaüks raha põlle panema. Igaüks tantsis paar keerdu ja siis pani peoga metallraha põlle. Pillimehega oli ära räägitud, et pikalt ei mängiks - oli mitusada inimest mõnikord pulmas ja kõik vaja ära tantsitada. Mingit järjekorda selle juures ei olnud, aga kõik tantsitas läbi, nii mehed kui naised. Noorik sai ennemalt palju raha sel viisil.